

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ**

Teză de Doctorat
(Rezumat)

**ȚARA CHIOARULUI –
VIAȚĂ BISERICESCĂ ȘI
NAȚIONALĂ, ÎNTRE
1848 – 1918**

Coordonator,

Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru

Doctorand,

Nicoleta Maria Han

Cluj-Napoca, 2011

CUPRINS

INTRODUCERE	
Motivarea temei abordate și delimitarea subiectului	p. 3
I. CONTEXT ISTORIC ȘI GEOGRAFIC	p. 6
I.1. Constituirea districtului	p. 10
I. 2. Imaginea cetății	p. 24
II. VIAȚĂ NAȚIONALĂ	p. 31
II.1. Acțiuni românești până la Revoluția din 1848	p. 31
II.2. Statutul Districtului în timpul Revoluției de la 1848	p. 34
II.3. Organizare și reorganizare administrativă după Revoluția din 1848	p. 41
II.4. Implicarea preoților în viața cultural național-socială	p. 47
II.4.a. Școli	p. 47
II.4.b. Astra	p. 51
II.4.c. Acțiuni de viață socială (filantropice)	p. 53
III. VIAȚĂ BISERICESCĂ (RELIGIOASĂ)	p. 54
III.1. Premisele vieții religioase în Districtul Chioarului	p. 54
III.2. Structura confesională a ținutului	p. 59
III.3. Structura etnică a ținutului	p. 76
III.3. Ortodocși și uniți – convergențe și divergențe	p. 77
IV. MONOGRAFII PAROHIALE	p. 80
IV.1. Biserici din lemn - Monumente istorice	p. 80
IV.2. Monografiile localităților din Districtul Chioar	p. 140
V. Concluzie	p. 269
VI. Bibliografie selectivă	p. 273
VII. Anexe	p. 292
VIII. Curriculum Vitae	p. 313
IX. Declarație	p. 318

CUVINTE – CHEIE

Districtul Chioarului, Cetatea de Piatră, Rezoluția Burgheză, Protopopiatul ortodox Cetatea de Piatră, Protopopiatul greco-catolic Chioar, biserică, preoți, învățători, Atanasie Moț Dâmbu, Conventul de la Leles, voievozii maramureșeni Balc și Drag, voievozi locali, familia Teleki.

Prezenta lucrare se dorește a fi un amplu studiu, ce poate fi privit ca o descifrare a resorturilor istorice, naționale și religioase a Țării Chioarului, păstrate în documentele de arhivă și corelate cu momentele istorice decisive ale Transilvaniei.

Lipsind cu aproape desăvârșire lucrările consacrate acestei "țări" (subiectul a fost tratat în linii mari de József Kádár în *Szolnok-Dobokavármegye Monographiája*, volumele II- VII, cu o subiectivitate mai evidentă de Maria Szentgyörgyi în *Kövár Videkenek Tarsadalma* și mai redusă de Valer Hossu în *Nobilimea Chioarului* și sub aspect geografic de Angelica Pușcaș în *Țara Chioarului – studiu de geografie regională*), demersul istoriografic, în sensul strict al noțiunii, a fost întregit și aprofundat de valențele religioase și naționale ale ținutului, încât micromonografiile localităților dezvoltă o monografie dirijată cu tematica indicată, respectiv *Țara Chioarului – viață bisericească și națională, între 1848 – 1918*.

Incursiunea în lumea Chioarului este eșalonată pe patru capitole, cu subcapitolele aferente, astfel capitolul I – *Contextul istoric și geografic*, cel de-al II-lea capitol – *Viața națională*, urmat de al III-lea capitol destinat *Vieții bisericești (religioase)*, iar ultimul capitol surprinde *Monografiile parohiale*, oferind un periplu pus în valoare de informațiile documentelor inedite arhivistice în special fonduri ale Arhivei Statului din Baia Mare și Cluj-Napoca, a izvoarelor religioase editate, adică Șematisme și Calendare ortodoxe și variate Șematisme greco-catolice și romano-catolice, precum și studiile și articolele de specialitate, ce au fost lianți între datele vagi și uneori contradictorii. Și bineînțeles, cercetarea de teren ce a confirmat sau infirmat, ori a completat sau a adâncit supoziția, redând o imagine diacronică și sincronică a unui ținut râvnit de regii maghiari și principii transilvăneni, dar și perceput ca un scut al Principatului în fața zonei miniere baimărene. Însă, trebuie precizat că, reconstituirea vieții Chioarului s-a fundamentat pe scheletul oferit de lucrările de specialitate, care redau, în general, evenimentele istorice, naționale și religioase.

Capitolul I valorifică informațiile, redând *Contextul istoric și geografic* argumentat prin cele două subcapitole, ce dezvoltă constituirea Districtului Chioarului, respectiv imaginea cetății, întrucât această unitate administrativ-teritorială a Principatului Transilvaniei este eponim al Cetății de Piatră, adică Kővár, în maghiară. Legându-și existența de "pădurile Finteușului, Chechișului și Sălajului", ce reprezentau, de fapt, uniunile de obști autohtone, pădurile ocrotindu-le și ferindu-le de desființare, consemnate odată cu pătrunderea stăpânirii maghiare în Transilvania, prin documentele din 1199, 1231 și 1246, când acest teritoriu era donat de regii

maghiari comiților autohtoni, în special, ai Sătmarului, iar prin documentul din 1246 revine familiei Guth-Keled, respectiv lui Pal, fiul lui Nicolae, și apoi comitelui Ștefan de Nyitra, încât la începutul secolului al XIV-lea, Dezideriu de Elewanth, din prima generație de conducători militari ai lui Carol Robert de Anjou, să fie cel dintâi castelan cunoscut. Astfel, cetatea este atestată în timpul revoltelor din 1316 – 1317, dar era o cetate de pământ, ce a fost incendiată și distrusă, însă Ludovic I, intuind importanța acesteia pentru nord-vestul Transilvaniei o va reșeza într-un loc izolat, o buclă a râului Lăpuș, fiind o fortăreață strategică pe un drum al sării, intrând, atât în proprietatea principilor transilvăneni, cât și-a voievozilor locali, fiindcă regele Ludovic de Anjou donează domeniul voievozilor maramureșeni Balc și Drag pentru sprijinirea regalității.

Însă, deși în studiile de specialitate sunt identificate, am putea spune "două cetăți", una de pământ și alta reșezarea strategică a acesteia, dar din piatră, dobândind un rol important în istoria Transilvaniei chiar și după distrugerea din 1718 prin domeniul construit în jurul ei, documentele din anul 1246, fac referire la o formă și mai veche a cetății "fossa magni Andree", păstrată și-n tradiția locului, între pârăul Berchez și dealurile Făgetului, încât acesta poate constitui prima formă a cetății, cunoscută ca Cetatea de Piatră.

Donarea domeniului Cetății de Piatră voievozilor maramureșeni, în 1367, va determina procesul de constituire a acestei unități distincte administrativ-teritorial, cu inima în "kastrium Kóvár", printr-un proces de confirmare și împărțire între fiii și nepoții voievozilor maramureșeni, recunoscut de conscripțiile Conventului din Leles, din 1405 și 1424, act ce marchează pentru multe localități ale ținutului prima atestare documentară. Drăgoșeștii și apoi descendenții, puternica familie Dragffy au creat o adevărată domnie autonomă a Chioarului, prin intermediul voievozilor locali, recunoscută și tolerată de regii maghiari, chiar dacă, după Răscoala lui Gheorghe Doja, Dieta Ungariei încerca desființarea voievozilor "de peste pătura de jos". Încât la stingerea ultimului descendent Gaspar Dragffy, în 1555, Chioarul era organizat în 11, apoi 12 voievodate, după ce în 1549 este atestat pentru prima dată *districtus Kóvár*, a cărei autonomie se datora rolului militar și obligațiilor cetății de graniță, cu toate că aparținea de comitatul Solnocul de Mijloc. Urbaniile din 1560 și 1566 dezvăluie această ipostază a Chioarului, de căpitanat sau district autonom, domeniul însumând 67 de sate, două ungurești, Lăpușel și Berchez, restul românești, pentru ca în 1603, numărul satelor să se ridice la 94.

Interesantă este situația districtului în secolele XVII-XVIII, căci în 1615, cetatea și împrejurimile sunt declarate de Dietă domeniul fiscal cu drepturi proprii, iar potrivit decretului lui Gabriel Bethlen domeniul nu se putea dona prin "jure perpetuo", ci numai prin "inscriptio", adică nu se putea vinde, numai folosi și dispune de el. În aceste condiții s-a dezvoltat o comunitate

importantă a țărănimii libere, armaliști, pușcași și-a micii nobilimi – nemeșimea – care în urma serviciilor militare a obținut diferite privilegii și drepturi. Ca atare, domeniul avea dublă subordonare, administrativ aparținând de Principat, iar fiscal de Ungaria, însă devenind treptat proprietate particulară, în cea mai mare parte a familiei contelui Teleki, care ajunge din 1662 căpitanul suprem al cetății.

Cu toate că în 1718 cetatea Chioarului este distrusă de tunurile generalului Rabutin, autoritățile văzând în ea un cuib de rezistență antihabsburgică, fiindcă aici curuții lui Francisc Rakoczi s-au adăpostit, organizarea districtuală rămâne și-n secolele următoare, respectiv în secolul al XVIII-lea, având două târguri și 88 de sate grupate în două cercuri, cel de munte și Copalnic, pentru ca în secolul al XIX-lea, înaintea Revoluției de la 1848, să existe un târg, un prediu și 90 de sate, ce erau grupate administrativ în șase plăși – Berchez, Boiu Mare, Mireșul Mare, Șomcuta Mare, Șoimușeni și Vad.

Destrămarea Districtului este determinată de legea din 1876, când arcul carpatic era organizat doar în comitate, încât Chioarul va fi desființat, localitățile sale fiind împărțite între cele două comitate învecinate, adică comitatului Solnoc-Dobâca revenindu-i 41 de localități din partea sudică a districtului, pe când 38 de comune, din plășile Șomcuta, Berchez, Boiu, Vad și Mireș, vor intra în componența comitatului Satu-Mare.

Cel de-al II-lea capitol surprinde *Viața națională* a districtului, cu elementele premergătoare Revoluției Burgheze, dar și statutul dobândit în timpul evenimentelor din 1848, cu organizarea și reorganizarea administrativă după Revoluție, cu implicarea preoților, într-un mod particular prin susținerea școlilor confesionale, dar și acțiunile Astei ca sinteză superioară a tuturor aspirațiilor românești de emancipare.

Situată în contextul Revoluției de la 1848, starea de nemulțumire și protest a Chioarului, provocată de hotărârea, din aprilie 1848, a Comitetului Permanent din Șomcuta de a anexa districtul la Ungaria, devine explicabilă, însă evenimentele care au urmat vor imprima o nouă imagine asupra acestui ținut. Toate aceste acțiuni au degenerat într-o revoltă, prima formă fiind transpusă de condițiile sociale, îndreptate împotriva familiei Teleki, dar apoi, când autoritățile îl susțin pe conte, răsculații se organizează prin sprijinul colonelului Urban, susținător al românilor, și apoi sub conducerea lui Atanasie Moș Dâmbu, fostul comandant al Campaniei XI grăniceri din Zagra. Păstrând vie imaginea districtului medieval și animați de formele empirice ale conștiinței naționale, în august reușesc să alunge autoritățile și forțele de represalii și la 4 octombrie 1848, în casa împărătească din Fânațe hotărăsc autonomia Țării Chioarului, declarându-l pe Atanasie Moș Dâmbu locotenent general al districtului. În aceste condiții, districtul va fi stat în stat, căci din octombrie până în decembrie, când răscoala va fi înăbușită sub conducerea militară a generalului

Bem, cu toate că încă din noiembrie confruntările cu autoritățile maghiare coordonate de maiorul Katona au fost puternice, Districtul va avea organizare proprie, dând în aceeași lună octombrie, o Proclamație către popor în nouă puncte, un fel de constituție, prin care se cerea ca "cele două popoare să trăiască în liniște, pace, bună înțelegere și ascultare".

Dacă după Revoluția Burgheză până în 1861, districtul era organizat sub aspect administrativ în trei subcercuri: Șomcuta, Buteasa și Copalnic-Mănăstur, căpitan suprem fiind Sigismund Pop, în intervalul 1861 – 1878, potrivit tablelor de impunere, organizarea administrativă era determinată de cele patru plăși: Berchez, Mireșul Mare, Boiu Mare și Șoimușeni, centrul administrativ al districtului fiind la Șomcuta. Interesant este că Urbariile din secolele XVI – XVII amintesc două sate maghiare, respectiv Lăpușel și Berchez, pe când acestea vor fi catalogate de Tablele de impunere, din perioada amintită ca sate mixte, maghiare fiind Cătălina și Coltăul.

Trebuie menționat că pentru această perioadă, reprezentativă rămâne personalitatea căpitanului suprem al districtului, între 1854 și 1864, Sigismund Pop, care, deși era reprezentantul autorităților, a înțeles nevoia națională a populației covârșitoare, întărindu-le conștiința de neam prin decretarea limbii române ca oficiale, în 1861, și înființarea Gimnaziului Românesc Inferior în Șomcuta, în 1862.

Al III-lea capitol ilustrează *Viața bisericească* a Districtului, începând cu descifrarea primelor forme religioase, ce pot fi doar presupuse din lipsă de documente, ajungând până la calitatea de grămătic (diac) - "literatus" dezvăluită de documentele secolelor XVII – XVIII, pentru a surprinde, apoi, reprezentarea ortodoxă – greco-catolică a conscripției din 1760-1762, unde predomină religia ortodoxă, cu toată influența susținută a bisericii unite cu Roma, ca în conscripția din 1829-1831 greco-catolicismul să reprezinte 72,80 % din district. Apoi după Revoluția de la 1848, viața confesională este urmărită, atât pe baza Recensămintelor din 1850, 1857, 1880, 1900 și 1910, stabilindu-se procentajul confesional și imaginea ascendentă, este drept mică, a reformaților, romano-catolicilor și izraeliților, sau descendența greco-catolicilor, dar și cea a ortodocșilor, cât și organizarea acestor religii potrivit forurilor bisericești. Astfel, pentru ortodocși, ținutul avea un Protopopiat ortodox Cetatea de Piatră, parohiile regăsindu-se în special în partea de est-nord al ținutului și trei parohii în centrul districtului, ce intra sub jurisdicția Eparhiei Sibiului, greco-catolicii aparțineau de Episcopia Gherlei, înființată în 1853, și care avea pentru românii din district Vicariatul Chioarului cu districtele Csokmányensis sau Ciocmani, Kópolnokmonostoriensis sau al Mănăsturului, Napradensis sau al Năprezi, Nagynyiresiensis sau al Mireșului și Nagysomkutiensis sau al Șomcutei. Romano-catolicii și reformații intrau sub jurisdicția Diecezei de la Satu-Mare, însă a confesiunii pe care o

reprezentau, în teritoriul Chioarului regăsindu-se doar Oficii parohiale, pentru romano-catolici cel de la Șomcuta Mare, pe când pentru reformați la Berchez, Lăpușel, Șomcuta Mare, Coltău, Cătălina și chiar Satulung, cu toate că în ultima localitate nu exista biserică pentru această confesiune. Tot în privința reformaților, trebuie precizat că adeziunea la această confesiune este imediat după anul 1570, când potrivit documentelor arhivistice Baia Mare trece masiv la religia reformată de tip lutheran, în aceeași situație aflându-se Berchezul, pe când Coltăul urmează repede exemplul, însă pentru cea de tip calvin, mai reformatoare.

Configurația etnică a districtului dezvăluie prezența covârșitoare a românilor, peste 83 % chiar și înaintea Primului Război Mondial, cu tot procesul de maghiarizare venit pe diferite căi, și cu toate acestea aproape jumătate din domeniul Chioarului era proprietate familiei Teleki. O familie conservatoare sub aspectul confesiunii romano-catolice, dacă se are în vedere că populația maghiară a districtului era în cea mai mare parte reformată, dar și naționalistă prin faptul că în Coltău donează ternul pentru construirea bisericii reformate.

Subcapitolul destinat convergențelor și divergențelor dintre ortodocși și greco-catolici dezvăluie o dublă dimensiune – pozitivă, în momentele de cumpănă pentru poporul român, când slujeau împreună, consturiau școli, țineau cursuri în aceleași edificii școlare sau erau slujitori și pentru cealaltă confesiune, dar și negativă, dacă sunt urmărite trecerile de la o confesiune la alta, motivate de conflicte între anumiți credincioși cu preotul sau cantorul și chiar admirația față de preoții celeilalte confesiuni.

Ultimul capitol, cel de-al patrulea, este dedicat *Monografiilor parohiale* ale Districtului Chioar, urmărind momentul atestării localității, raportarea în timp a locașului de cult, ilustrarea vieții religioase și naționale, cu precădere în intervalul tematic 1848 – 1918, indicându-se nominal preotul, uneori cantorul, în special în filii, fiindcă acestuia îi revenea cel mai adesea săvârșirea actului religios, dar și învățătorul, această triadă reprezentând forma elaborată a conștiinței naționale ce era pusă în valoare de forma empirică, transpusă prin continuate, statornicie, credință străveche și valori morale. Dacă în primul subcapitol ne-am oprit asupra bisericilor din lemn ale districtului, în cea mai mare parte recunoscute ca monumente istorice, fără a neglija și ale aspecte ale vieții religioase și naționale, în cel de-al doilea subcapitol am valorificat toate localitățile Chioarului, pentru unele informațiile variate permitându-ne să le abordăm într-o prezentare mai detaliată, alte, în schimb, fiind schematic redată, poate de cele mai multe ori fiindcă erau filii a parohiilor și atunci preotul și învățătorul erau în matre, iar altele, puține la număr, au atestarea în epoca modernă, fiind de fapt cătune ale localităților.

Din acest univers atât de variat, se pot desprinde cele mai vechi biserici, precum cea din Săcălășeni din 1442, potrivit inscripției din naos, cea din Toplița din 1535 consemnată de

Șematismele greco-catolice, din Lemniu, chiar dacă a fost demolată, cea din Vărai de pe la 1571, biserica din Vălenii Șomcutei, specialiștii atribuind-o secolului al XVI-lea sau începutul celui de-al XVII-lea (însă tradiția spune că la renovarea din 1845 s-a găsit în temelia bisericii o piatră pe care scria anul 1171), dar și bisericile din secolul al XVII-lea, respectiv din Coruia, cu o viață agitată, urmând vatra satului, biserica iobagilor din Letca, respectiv din 1665, din Posta – 1675 și Purcăreț - 1698, cu toate că pentru acestea din urmă, unele documente le atribuie scolului următor. Acestea și altele de prin secolul al XVIII-lea sunt monumente istorice, însă există biserici din acest secol și-n alte localități, precum Berchez, Berința, Buteasa, Ciocmani, Copalnic-Surduc – biserica din vale, Cozla și Preluca Veche, care n-au fost declarate monumente istorice, excepție făcând biserica din Coaș, care se bucură de această apreciere. Interesant este că unele localități aveau două locașuri de cult, și nu ne referim la Sălnița și Copalnic-Surduc, unde confesiunile ortodoxă și greco-catolică erau aproape egal reprezentate, ci la acele localități în care biserica reprezenta impunerea statutului social, respectiv o biserică a iobagilor și alta a nemeșilor, precum în Coaș, Coruia și Letca. Ce trebuie remarcat este că pentru Coaș și Coruia biserica iobagilor se păstrează, fiind cea îngrijită și ilustrând parcă legătura profundă a iobagilor cu credința strămoșească chiar dacă îmbrăca forma apuseană doar în denumire, ba chiar mai mult pentru Coruia, când în biserica neșemilor nu se mai săvârșeau slujbe, fiind puternic deteriorată, aceștia își "impuneau" poziția socială în biserica iobagilor prin locul ales în biserică și prin vestimentație. De asemenea, pentru unele localități este menționat anul recunoașterii uniției, Lăpușel – 1792, Copalnic-Surduc – 1800 (pentru biserica din vale), Valea Chioarului – 1810, Coaș - 1815, Sălnița – 1825 (în jumătate din sat rămânând ortodocși), Satulung – 1829, Remeț pe Someș - 1830, Ciula – 1836, Culcea – 1842 și Poienița – 1847, imprimându-se, astfel, parcă din partea forurilor bisericești confesiunea, conștienți fiind că majoritatea credincioșilor respecta doar credința strămoșească, fără să fie tributari apelativului confesional. În privința hramului bisericilor, cele mai multe locașuri de cult erau închinat Sfîinților Arhangheli Mihail și Gavriil, însă se remarcă și cinstirea Sfîntului Ierarh Nicolae (Frâncenii Boiului, Remetea, Tulghieș, Pribilești, Românești, Ciolt, Preluca Veche, Dănești, Remeț pe Someș etc.), a Sfintei Cuvioase Parascheva (Lucăcești, Ciocmani, Stejera, Fericea, Curtuiușul Mare, Vad – biserica avînd de la începutul secolului al XX-lea hramul Sfîinților Apostoli Petru și Pavel), Adormirea Maicii Domnului (Săcălășeni, Buteasa, Purcăreț) și a Sfîntului Mucenic Dumitru (Groape, Rușor și Copalnic-Mănăștur). Dintre cele deosebite hramuri pentru acest ținut sunt Nașterea Maicii Domnului – Întrerâuri, Sfînta Treime – Preluca Nouă, Sfînții Apostoli Petru și Pavel - Șomcuta Mare, Sfîntul Prooroc Ilie – Posta și Sfînta Ana, mai exact Zămislirea Sfintei Ana – Coruia.

Având un conținut bogat, sintetizând o serie de informații din diferite domenii – istoric, geografic, teologic și social – această lucrare se constituie într-un valoros document ce permite descifrarea unor aspecte privind viața bisericească, națională și istorică a Țării Chioarului.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Izvoare inedite

Arhivele Episcopiei Ortodoxe Cluj-Napoca, *Monografiile localităților – 1972.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond personal ing. Ioan Chioreanu-Oaș.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond 22, Colecția <Documente foi volante>, conscrierea nobililor și pușcașilor din Chioar – 1668.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Acte administrative.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Circulările episcopului Andrei Bacinschi.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Colecția Corului Copalnic Mănăstur.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Colecția de documente*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Colecția de documente Acad. Dr. Ioan Mihaly Apșa*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Colecția “Documente foi volante”- achiziționate de la S. Sainelik.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Colecția « Documente foi volante », Preambulul conscripției nobiliare a Chioarului din 1 februarie 1669.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Corneliu Gherman – Recensământul oficial al ținutului Chioar – 1870.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Consiliul Popular Ulmeni – Istoricul comunei Ulmeni.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Berchezoaia.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Ciolt.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Finteușul Mic.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Săcălășeni.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Vărai.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial ortodox Ciocotiș.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial ortodox Finteușul Mare.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial ortodox Trestia.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial reformat Berchez.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial reformat Coltău – Cătălina.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul Parohial reformat Lăpușel.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul Parohial reformat Satulung.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul Parohial reformat Șomcuta.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Oficiul parohial romano-catolic Șomcuta Mare.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Protopopiatul roman orthodox Cetatea de Piatră.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Protopopiatul Greco-catolic Băsești.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Protopopiatul ortodox Solnoc II – Colecția de documente ale instituțiilor ecleziastice.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Fond Primăria orașului Baia Mare, Secțiuni politice.*

Arhivele Statului Baia Mare, *Urbariul Chioar – 1651.*

Arhivele Statului Bistrița Năsăud, *Fond Iulian Marțian.*

Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Comitat Satu Mare.*

Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Districtul Chioar.*

Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Districtul Chioar, Inventar al registrelor fondului.*

Arhivele Statului Cluj, *Fond Solnocul de Mijlocul, Acte judecătorești din 1788.*

Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Școli naționale – Oradea.*

Arhivele Statului Cluj-Napoca, *Fond Teleki de Satulung.*

Arhivele Statului Târgu Mureș, *Arhiva familiei Teleki. Actele contelui Francisc Teleki.*

Biblioteca Mitropoliei Ardealului, Sibiu, *Fond Consistoriul Arhidiecezei Ortodoxe Române a Transilvanie.*

Biblioteca Mitropoliei Ardealului, Sibiu, *fond Șaguna – conscripția Șaguniană din 1864. Manuscrisul învățătorului Teodor Mare, din Coruia.*

Scurt istoric al parohiei Vima Mică.

Scurt istoric al parohiei reformate Coltău.

Scurt istoric al parohiei reformate Chelița.

II. Izvoare edite

Calendariu pe anul comun de la Chiostos, 1881. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizecilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1881, p. 44.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1882. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și unulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1882, p. 76.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1883. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și doilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1883, p. 55.

Calendariu pe anul visect de la Christos, 1884. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și treilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1884, p. 55.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1885. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și patrulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1885, p. 54.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1886. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și cincelea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1886, p. 54.

Calendariu pe anul visect de la Christos, 1888. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și șaptelea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1888, p. 54.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1897. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al patruzeci și șaselea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1897, p. 55 - 56.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1898. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al patruzeci și șaptelea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1898, p. 55 - 56.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1899. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al patruzeci și optulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1899, p. 55 - 56.

Calendariu pe anul visect de la Christos, 1900. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al treizeci și nouălea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1900, p. 55 - 56.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1901. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al patruzeci și optulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1901, p. 59 - 60.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1902. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizecilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1902, p. 59 - 60.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1903. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și doilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1903, p. 59 - 60.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1904. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și treilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1904, p. 59 - 60.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1905. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și patrulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1905, p. 59.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1906. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și cincilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1906, p. 59 - 60.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1907. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și șaselea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1907, p. 59 - 61.

Calendariu pe anul visect de la Christos, 1908. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și șaptelea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1908, p. 59 - 61.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1909. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și optulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1909, p. 59 - 61.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1910. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al cincizeci și nouălea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1910, p. 60 - 61.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1911. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizecilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1911, p. 60 - 61.

Calendariu pe anul visect de la Christos, 1912. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și unulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1912, p. 60 - 62.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1913. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și doilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1913, p. 60 - 62.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1914. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și treilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1914, p. 60 - 62.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1915. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și patrulea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1915, p. 61 - 63.

Calendariu pe anul visect de la Christos, 1916. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și cincilea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1916, p. 61 - 63.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1917. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și șaselea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1917, p. 53 - 55.

Calendariu pe anul comun de la Christos, 1918. Întocmit după graturile și clima Ungariei și a României. Anul al șaizeci și șaptelea, Sibiu, Editura și tiparul tipografiei archidiececane, 1918, p. 53 - 55.

Șematismul bisericei ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1887, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1887, p. 22.

Șematismul bisericei ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1889, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1889, p. 22.

Șematismul bisericei ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1890, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1890, p. 22.

Șematismul bisericei ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1891, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1891, p. 22.

Șematismul bisericei ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1892, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1892, p. 21.

Șematismul bisericei ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1893, Sibiu, Tiparul tipografiei archidiececane, 1893, p. 21.

Șematismul bisericeii ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1894, Sibiu, Tiparul tipografiei arhidieceșane, 1894, p. 21 - 22.

Șematismul bisericeii ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1895, Sibiu, Tiparul tipografiei arhidieceșane, 1895, p. 21 - 22.

Șematismul bisericeii ortodocse-orientale române din Ungaria și Transilvania pe anul 1896, Sibiu, Tiparul tipografiei arhidieceșane, 1896, p. 21 - 22.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1879.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1882.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1877.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1893.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1894.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1900.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1901.

Schematismus Cleri alme Dioecesis Szathmáriensis ad annum Jesu Christi, 1906.

Schematismus Venerabilis Cleri alme Dioecesis Transsilvaniensis editus pro anno Christo nato, 1893.

Schematismus Venerabilis Cleri alme Dioecesis Transsilvaniensis editus pro anno Christo nato, 1903.

Schematismus Venerabilis Cleri alme Dioecesis Transsilvaniensis editus pro anno Christo nato, 1913.

Sematismul Veneratului Cler al Diecezei Greco-Catolice Române de Gherla, anul 1914.

Siematismulu Veneratului Cleru a nou înființatei Diecese Greco-Catolice a Gherlei, 1867.

III. Reviste

Gazeta someșană, an I, Dej, nr. 3, din 17 iulie 1932, p. 3.

Gazeta de Transilvania, nr. 5, din 10 iulie 1847.

Transilvania, an II, nr. 13, 15 și 17 din 1869.

Tribuna, nr. 122, din 4/16 iunie 1893; nr. 131, din 11/23 iunie 1892; nr. 150, din 17/29 iulie 1894; nr. 151, din 13/31 iulie 1894; nr. 168, din 11/23 august 1894.

IV. Cărți (volume)

- Achim, Valeriu, *Nord-Vestul Transilvaniei – cultură națională – finalitate politică: 1848-1918*, Ed. Gutinul SRL, Baia Mare, 1998.
- Achim, Valeriu, *Scrieri în timp: 1946-2003* (culegere de studii și articole publicate), Ed. Gutinul, Baia Mare, 2003.
- Arion, Dinu, *Cnezi români. Contribuții la studiul lor*, București, 1938.
- Augustin, Vasile, *Episcopia Maramureșului – organizarea administrativă*, Ed. Universității de Nord, Baia Mare, 2006.
- Bader, T., *Epoca bronzului în nord-vestul României. Cultura pretracică și tracică*, București, 1978.
- Balogh, I. *Magyar fatornyak*, Budapest, 1935.
- Bălan, I., *Vatră de sihăstrie românească*, București, 1982.
- Bud, Tit, *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile românești din Maramureș din timpurile vechi până în anul 1911*, Gherla, 1911.
- Ciobanu, Virgil, *Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760 – 1762*, Cluj, 1926.
- Chende-Roman, Gheorghe, *Dicționar etimologic al localităților din județul Sălaj*, Ed. Sylvania, Zalău, 2006.
- Cheresteșiu, Victor, *Adunarea Națională de la Blaj 3-5 (15-17) mai 1848*, Ed. Politică, București, 1966.
- Coza, Aurel, *Istoria Țării Chioarului*, Cluj, 1972.
- Crăciun, Bogdan și Bolovan, Ioan, *Consignatio Statistico Topographica singulorum in Magno Principatu Transylvaniae (Transilvania la 1829-1831)*, Presa Universitară Clujeană, 2003.
- Csetri, Al. și Imreh, Șt., *Populație și societate. Studii de demografie istorică*, vol. I, Cluj-Napoca, 1972.
- Dany, D. și David, Z., *Az első magyarországi nepszamlalas 1784 – 1787*, II, Budapest, 1960.
- Diaconovich, C., dr., *Enciclopedia română*, Sibiu, ediție 1898.
- Dobrescu, Nicolae, *Fragmente privitoare la Istoria Bisericii Române*, Budapesta, Institutul Teologic "Luceafărul", 1905.

- Dörner, Anton E., *Evreii din comitatul Satu Mare în secolul al XVIII-lea (1723-1760)*, Presa Universitară, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1998.
- Dragomir, Silviu, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849 (Istoria revoluției, partea întâia)*, vol. V, Tipografia Cartea românească, București, 1946.
- Feneșan, Costin, *Izvoare de demografie istorică*, vol. I, Secolul al XVIII-lea. Transilvania, București, 1986.
- Gerando, Atila, *Kövár Vidéke 1874-ben*, Budapest, 1875.
- Ghibu, Onifor, dr. *Viața și organizarea bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria*, Institutul de Arte Grafice "Nicolae Stroilă", București, 1915.
- Giurescu, C. Constantin, *Curs de istorie a românilor*, Ediția a V-a, București, 1946.
Istoria Românilor, vol. II și III, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, All Educational, 2007.
- Gyemánt, Ladislau, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania, 1790 – 1848*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Godea, Ioan, *Biserici de lemn din România (nord-vestul Transilvaniei)*, Editura Meridiane, București, 1996.
- Homan, B., *Magyar tortenet*, vol. I, Budapest, 1988.
- Hossu, Valeriu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, 2003.
- Hossu, Valeriu, *Răstoci – o istorie într-un sat*, Ed. "Clusium", Cluj-Napoca, 1996.
- Hossu-Longin, Francisc, *Amintiri din viața mea*, Cluj-Napoca, 1975.
- Hulea, Eugen, *ASTRA – istoric, organizare, activitate, statute și regulamente*, Ed. Astei, Sibiu, 1944.
- Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, București, 1859.
- Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, București, 1963.
- Iorga, Nicolae, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I (Până la mișcarea lui Horea - 1784), Ed. Saeculum I.O., București, 2006.
- Iorga, Nicolae, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*, vol. II, București, 1906.
- Kálmán, Persián, dr. *Kövár krónikája*, Nyomása, Kolozvár, 1921.

- Károlyi, Nagy, *A Nagy Károlyi család levéltára*, vol. I – IV (1253 - 1707), Ed. Géresi Kálmán, Budapest, 1882 - 1897
- Kemény, J., *Diplomatarium Transsilvanicum*, VIII, Biblioteca Academiei Cluj-Napoca.
- Kemény, J., *Repertorium Nobilitatis Transilvanicae*, II, Biblioteca Academiei Cluj-Napoca.
- Kemény, J., *Supplementum Diplomatarii Transsilvanicum*, X, Biblioteca Academiei Cluj-Napoca.
- Lukinich, Imre, *Documenta historiam valachorum în Hungaria illustrantia*, Budapest, 1941.
- Lukinich, Imre, *Erdély területi változásai a török hódítás korában 1541 – 1711*, Budapest, 1918.
- Man, Grigore, *Biserici de lemn din Maramureș*, Ed. Proema, Baia Mare, 2005.
- Maoir, Liviu, *Mișcarea națională românească din Transilvania, 1910-1914*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986.
- Makkai, László, *Solnok-Doboka megye magyarságának pusztulása a XVII század elején*, Kolosvar, 1942.
- Maksai, Ferenc, *Urbariumok XVI-XVII század*, Budapest, 1959.
- Meruțiu, V., *Județe din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluția teritorială*, Institutul de Arte Geografice ”Ardealul”, Cluj, 1929.
- Meteș, Ștefan, *Contribuție nouă privitoare la voievozii români din Ardeal și <părțile ungurești> în veacul al XVI- XVIII*, Cluj 1922.
- Meteș, Ștefan, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936.
- Meteș, Ștefan, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, Arad, 1918.
- Meteș, Ștefan, *Relațiile comerciale ale Țerii-Roânești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Tipografia lui W.Krafft, Sighișoara, 1920.
- Moldovan, V., *Dieta Ardealului din 1863 – 1864*, Cluj, 1932.
- Nagy, B. Margit, *Várák kastélyok Udvarházak ahogy a régiek látták, XVII - XVIII. Századi erdélyi össeírások és leltárak kriterion könyvkiadó, Budapest, 1973.*
- Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, vol. I, 1972; vol. II, 1979; vol. III, 1986; vol. IV, 1989.
- Pascu, Ștefan, *Contribuții documentare la istoria românilor în secolele XIII-*

- XIV, Sibiu, 1944.
- Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I – II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992 – 1994.
- Pop, Gheorghe și Chișter, Ioan, *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*, Baia Mare, 1983.
- Pop, Elena, *Schița monografică din anele Reunuunii de cântări a plugarilor români din Șomcuta Mare*, Gherla, 1914.
- Pop Hossu-Longin, Elena, *Amintiri, 1880-1930*, Cluj-Napoca, 1932.
- Popp, Nicolae M., *Crișana și Maramureșul în conscripția Josefînă*, Biblioteca Institutului de cercetări geografice al României, București, 1947.
- Popa-Lisseanu, G., *Izvoarele istoriei românilor*, vol. V – VI, București, 1934 – 1939.
- Porumb, Marius, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1998.
- Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania, în secolul al XVI-lea*, Ed. Academiei RSR, București, 1967.
- Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*, vol. II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
- Propopescu, Lucia, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Transilvania (1774-1805)*, București, 1966
- Pușcariu, Ilarion, *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900.
- Pușcaș, Angelica, *Țara Chioarului – studiu de geografie regională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007
- Răduțiu, Aurel și Gyémánt, Ladislau, *Repertoriul izvoarelor statistice privind Transilvania 1690 – 1847*,
- Suciu, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Ed. Academiei R.S.R., București, vol. I – 1967, vol. II – 1968.
- Suciu, Dumitru, *Antecedentele dualismului austro-ungar și lupta națională a românilor din Transilvania 1848-1867*, Ed. Albatros, București, 2000.
- Suciu, Dumitru (coord.),

- Moraru, Alexandru,
Vida, Flaviu și Cosmuța, Cosmin
Crâmpoie din istoria Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. Eparhia Sibiului către Protopopiatul Solnoc II, Coresondența (1845 - 1874), vol. I, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.
- Szekfii, Gy.,
Szentgyörgyi, Maria,
Tagányi, Károly, dr.
Magyar történet, I, Budapest, 1938.
Kövár Videkenek Tarsadalma, Budapest, 1972.
- Réthy, László și Kádár, József,
Veress, Andrei,
Szolnok-Dobokavármegye Monographiája, II, IV, VI, VII. Kötet, Deésen, 1905.
Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. IX, București, 1937.
- Vlad, Valer,
Dor de plaiurile natale – monografia comunei Băbeni, județul Sălaj, Ed. Silvana, Zalău, 2006.
- Zaberca, Vasile Mircea,
Istoria administrației publice în România, Ed. Eftimie Murgu, Reșița, 1997.
- xxx
Bisericile de lemn din Sălaj, Editura Silvana, Zalău, 2008.
- xxx
Călători străini despre țările române, Editura Științifică, vol. I, 1968; vol. II, 1971; vol. VI și VII, 1976.
- xxx
Consignatio Statistico Topographica singulorum in Magno Principatu Transylvaniae (Transilvania la 1829-1831), coord. Bogdan Crăciun și Ioan Bolovan, Presa Universitară Clujeană, 2003.
- xxx
Din istoria Transilvaniei, vol I, Ed. Academică, R.S.R., ediția a II-a, București, 1961.
- xxx
Documente privind istoria României (C. Transilvania), ed. Academiei Republicii Populare Române, veacul XI, XII și XIII, vol. I (1075 - 1250), 1951; veacul XIV (1321 - 1330), vol. II, 1953; veacul XIV (1331 - 1340), vol. III, 1954; veacul XIV (1341 - 1350), vol. IV, 1954.
- xxx
Hazai Okmánytár, VII, Budapest, 1880.
- xxx
Istoria Românilor, vol. I Moștenirea timpurilor îndepărtate (coord. acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Aleandru Vulpe), Ed. Enciclopedică, București, 2001.

- xxx *Istoria Românilor*, vol. IV, De la universalitatea creștină la către Europa „patriilor” (coord. acad. Șt. Ștefănescu și acad. Camil Mureșanu), Ed. Enciclopedică, București, 2001.
- xxx *Istoria Românilor*, vol. V (coord. acad. Virgil Cândea), Ed. Enciclopedică, București, 2003.
- xxx *Istoria Românilor*, vol. VI (coord. dr. Paul Cernovodeanu și prof. univ. dr. Nicolae Edroiu) *Românii între Europa clasică și Europa Luminilor (1711-1821)*, Ed. Enciclopedică, București, 2002.
- xxx *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. I (coord. Dan Berindei) *Constituirea României Moderne (1821-1878)*, Ed. Enciclopedică, București, 2003.
- xxx *Istoria României*, vol. II, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1962.
- xxx *Istoria României. Transilvania*, vol. I (coord. dr. Anton Drăgoescu), Ed. George Barițiu, Cluj-Napoca, 1997.
- xxx *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională – documente 1848-1918*, Ediție îngrijită de Vasile Căpâlneau, Ioan Sabău, Valeriu Achim, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1981.
- xxx *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradei, 1978
- xxx *Monumente istorice bisericesti din Eparhia Ortodoxă Română a Oradei. Biserici de lemn*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradei, Oradea, 1978
- xxx *Pagini din istoria Maramureșului*, Baia Mare, 1967.
- xxx *Recensământul din 1850. Transilvania*, (coord. Traian Rotariu), Ed. Staff, Studia Censualia Transsilvanica, 1997.
- xxx *Recensământul din 1857. Transilvania*, (coord. Traian Rotariu), Ed. Staff, Studia Censualia Transsilvanica, 1996.
- xxx *Recensământul din 1869. Transilvania*, (coord. Traian Rotariu), Ed. Staff, Studia Censualia Transsilvanica, 2008.
- xxx *Recensământul din 1880. Transilvania*, (coord. Traian Rotariu), Ed. Staff, Studia Censualia Transsilvanica, 1997.

- xxx *Recensământul din 1900. Transilvania*, (coord. Traian Rotariu), Ed. Staff, Studia Censualia Transsilvanica, 1998.
- xxx *Recensământul din 1910. Transilvania*, (coord. Traian Rotariu), Ed. Staff, Studia Censualia Transsilvanica, 1999.
- xxx *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, vol. I, București, 1977.

V. Studii

- Abrudan, P., *Voluntari transilvăneni în războiul pentru cucerirea independenței de stat a României din 1877-1878*, în "Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", Muzeul Militar Central, nr. 10, 1977, p. 97 – 112.
- Achim, Valeriu, *Ion Popescu din Coaș – înaintaș al învățământului pedagogic din Moldova*, în "Marmația", nr. 5-6, Baia Mare, p. 238 – 247.
- Anuichi, Silviu, *Rolul Mitropoliei în apărarea ortodoxiei în Austro-Ungaria*, în "Ortodoxia", nr. 3, 1961, București, p. 430 – 446.
- Bajusz, I, și Tamba, D., *Contribuții la topografia arheologică a văii Someșului*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XII, Zalău, 1980, p. 92 – 99.
- Bitiri, M. și Cârciumaru, M., *Primele dovezi de cultură material în Sălaj*, în "Acta Mvsei Porolissensis", IV, Zalău, 1980, p. 19 – 32.
- Blaga, Mihoc, *Două documente semnificative din anii 1862 și 1891 privind lupta pentru drepturi și libertăți a populației românești din Lăpuș, Sătmăr, Chioar și Sălaj*, în "Muzeul de Istorie al R.S.R.", II, București, 1975, p. 475 – 484.
- Bolovan, Ioan, *Mișcări sociale în Sălaj în primăvara anului 1848*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XI, Zalău, 1987, p. 295 – 299.
- Bota, Ion M., *Contribuții la istoria învățământului românesc în nord-vestul Transilvaniei*, în „Marmația”, 4 / 1978, Baia Mare, p. 94 – 97.
- Cristache-Panait, Ioana, *Biserica Sf. Maria din Letca*, în "Monumente istorice bisericesti din Eparhia Ortodoxă Română a Oradei. Biserici de lemn", Oradea, 1978, p. 336-340.

- Cristache-Panait, Ioana, *Biserica Adormirea Maicii Domnului din Purcăreț*, în "Monumente istorice bisericesti din Eparhia Ortodoxă Română a Oradei. Biserici de lemn", Oradea, 1978, p. 378 – 379.
- Cristache-Panait, Ioana, *Biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavril din Șoimușeni*, în "Monumente istorice bisericesti din Eparhia Ortodoxă Română a Oradei. Biserici de lemn", Oradea, 1978, p. 407-408.
- Cristache-Panait, Ioana, *Biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavril din Toplița*, în "Monumente istorice bisericesti din Eparhia Ortodoxă Română a Oradei. Biserici de lemn", Oradea, 1978, p. 412-413.
- Dörner, Anton, *Administrația Transilvaniei în perioada anilor 1867-1876*, în "Anuarul Institutului de Istorie <George Barițiu> din Cluj-Napoca", anul XL, 2001, p. 105 – 122.
- Edroiu, Nicolae și Gyémánt, Ladislau *Comitatul Solnocului Mijlociu unit cu Crasna și Chioar în vremea răscoalei lui Horea (1784)*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VIII, Zalău, 1984, p. 345 – 406.
- Egyed, Acațiu, *Transformări în structura societății din Transilvania în primele două decenii de după revoluția de la 1848*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj", anul XXIX, 1989, p. 187 – 192.
- Egyed, Acațiu, *Structura proprietății funciare în Transilvania la sfârșitul veacului al XIX-lea*, în "Anuarul Institutului de Arheologie", Cluj-Napoca, XVII, 1974, p. 136 – 148.
- Farcaș, Andrei, *Un monument istoric și de arhitectură de excepție – Biserica de lemn din Cărpiniș*, în "Vatra Chioreană", nr. 1, sept. 2006, p. 59.
- Gabor, Valer și Gabor, Maria, *Schița monografică a învățământului din localitatea Vima Mică*, în "Pro Unione", anul IX, nr. 3-4, dec. 2006, p. 61 – 66.
- Gerando, D., *Kovarvidek* în "Foldrajzi küzlemenylk", vol. III, Budapest, 1872.
- Ghitta, Ovidiu, *Implicații spirituale ale consolidării dominației habsburgice în Ungaria Superioară și Transilvania*, în vol. "Cultura și societatea în epoca modernă", Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990.
- Gyémánt, Ladislau, *Dieta de la Cluj din 1846 – 1847*, în vol. "Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu", Cluj_Napoca, 1974 (vol. Litografiat la Bibl. Acad. Cluj-Napoca).

- Han, Nicoleta, *O izbândă în raza istoriei – Statutul Districtului Chioar în Revoluția din 1848*, în "Ortodoxia maramureșeană", anul X, nr. 10, Baia Mare, 2005, p. 211 – 218;
- Han, Nicoleta, *Aspecte confesionale și etnice din istoria Districtului Chioar*, în "Ortodoxia maramureșeană", anul X, nr. 10, Baia Mare, 2005, p. 219 – 233;
- Han, Nicoleta, *Cetatea de Piatră – în lumina istoriei medievale*, în "Ortodoxia maramureșeană", anul XI, nr. 11, Baia Mare, 2006, p. 246 – 253.
- Hossu, Valer, *Acțiunea memorandistă în satele de pe valea Someșului – Plasa Ileanda*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XVIII, Zalău, 1994, p. 339 – 342;
- Hossu, Valer, *Anii revoluționari 1848-1849 în valea Someșului sălăjean*, în "Acta Mvsei Porolissensis", II, Zalău, 1978, p. 165 – 175;
- Hossu, Valer, *Apărarea legii strămoșești și amprenta ei socială și națională în Chioarul sfârșitului de secol XVIII*, în *Îndrumătorul Bisericesc al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului*, nr. 9, Cluj-Napoca, 1986.
- Hossu, Valer, *Chiorenii și preocupările lor cărturărești până la ocupația austriacă*, în "Îndrumătorul Bisericesc", Ed. Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1983.
- Hossu, Valer, *Constituirea domeniului Cetății de Piatră (Chioar) și raporturile sale cu „pădurile” Sălaj, Finteuș, Chechiș și Ardud*, în "Acta Mvsei Porolissensis", IX, Zalău, 1985, p. 285 – 291;
- Hossu, Valer, *Despre epidemii de ciumă și o ultimă năvălire tătară într-un document de succesiune din anul 1815*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XVI, Zalău, 1992, p. 389 – 391;
- Hossu, Valer, *Directoratul fiscal al Transilvaniei contra familiei Dolha din Răstoci*, în "Acta Mvsei Porolissensis", II, Zalău, 1978, p. 137 – 143;
- Hossu, Valer, *Începuturile Cetății de Piatră (Chioar) din „pădurea” Sălajului*, în "Acta Mvsei Porolissensis", IX, Zalău, 1985, p. 280 – 283;
- Hossu, Valer, *Începuturile Districtului Cetății de Piatră (Chioar)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca*, anul XXVII, 1985-1986, p. 297 – 299;

- Hossu, Valer, *Începuturile satului Răstoci*, în "Acta Mvsei Porolissensis", IV, Zalău, 1980, p. 421 – 429;
- Hossu, Valer, *Istoricul localității Răstoci (jud. Sălaj). II*, în "Acta Mvsei Porolissensis", V, Zalău, 1981, p. 351 -379;
- Hossu, Valer, *Istoricul localității Răstoci (III)*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VI, Zalău, 1982, p. 201 – 230;
- Hossu, Valer, *Libertăți și servituți în viața obștilor sătești de pe domeniul Cetății de Piatră (Chioar), în secolele XIII – XV*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XI, Zalău, 1987, p. 207 – 211;
- Hossu, Valer, *Mihai Viteazul, generalul Basta și Cetatea Chioarului*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie", Cluj-Napoca, XXVII, 1985-1986, p. 291 – 294;
- Hossu, Valer, *Mișcarea lui Sofronie în Chioar*, în "Îndrumătorul Bisericesc al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului", nr. 10, Cluj-Napoca, 1987.
- Hossu, Valer, *Tradiții cărțurărești în Chioar înainte de 1700*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VII, Zalău, 1983, p. 635 – 638;
- Hossu, Valer, *Voievozii din Chioar în sec. XIV – XV*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VIII, Zalău, 1984, p. 258 – 264.
- Iacoș, Ioan, dr., *Vasile Lucaciu și unitatea națională a românilor: 1917-1918*, în "Anuarul Marmația", vol. IV, Baia Mare, 1978, p. 116 – 209.
- Kacso, Karol, *Depozitul de bronzuri de la Băbeni*, în "Acta Mvsei Napocensis", XVII, p. 411 – 421.
- Kavács, Iosif, *Societatea din Chioar în 1848*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca", anul XVIII, 1975, p. 379 – 387.
- Kovach, Geza, *Structura populației din Sălaj la mijlocul secolului al XVI-lea*, în "Acta Mvsei Porolissensis", XIX, Zalău, 1995, p. 96 – 105.
- Lakó, Eva, *Repertoriul epocii bronzului în Sălaj*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VII, Zalău, 1983, p. 86 – 95.
- Matei, Al. V. *Repertoriu de descoperiri din sec. IV – IX e.n.*, în "Acta Mvsei Porolissensis", III, Zalău, 1979, p. 471 – 487.
- Mîndruț, Stelian, *Legile lui Apponyi și activitatea parlamentară a deputaților românilor (1907)*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca", anul XXI, 1978, p. 441- 457.

- Mîndruț, Stelian, *Mișcarea națională a românilor din Sălaj între anii 1895-1905*, în "Acta Mvsei Porolissensis", IX, Zalău, 1985, p. 419 – 437.
- Moldovan, Andrei, *Districtul Chioarului. Perioada de funcționare și arhiva creată*, în "Revista Arhivelor", anul XLVIII, nr. 2, 1971, p. 287 – 299.
- Motogna, Victor, *Urmașii lui Dragoș*, în "Revista istorică", XI, 1925, p. 201-204.
- Musca, Elena, *Repertoriul localităților din Sălaj în secolul al XV-lea*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VIII, Zalău, 1984, p. 265 – 287.
- Mușat, M., *1861 – 1918. Dualismul austro-ungar – o nefastă experiență a trecutului*, în "Magazin istoric", anul XX, nr. 3, martie 1986, p. 20-21; nr. 4, aprilie 1986, p. 29-32.
- Pál-Andrei, Alexandru și Szabo, Nicolae, *Răscoala țărănească din districtul Chioarului din anul 1809*, în "Acta Mvsei Porolissensis", X, Zalău, 1986, p. 277 – 301.
- Petranu, C. *Originea turnurilor bisericilor de lemn din Ardeal*, în "Închinare lui Nicolae Iorga", Cluj, 1931, p. 337 – 351.
- Pîclișanu, Zenobie, *Documente privitoare la istoria școlilor din Blaj*, în "Revista Arhivelor", an II, nr.4, București, 1926, p. 401 – 405.
- Pop, Elia, *Monografia Șomcutei-Mari*, în "Gazeta Transilvaniei", an LIX, nr. 16, 1892.
- Popa, A., *Zugravi și școli de zugravi ai bisericilor de lemn din Transilvania. Dimitrie Ispas din Gilău Cluj*, in "Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1965 - 1967", Cjul, 1969, p. 578 – 586.
- Popa, Radu, *Unitatea istorică românească: Țara Chioarului*, în "Magazin istoric", anul XIX, nr. 11, 1985, p. 18-19 și 25.
- Pascu, Ștefan, *Demografia istorică*, în "Populație și societate", I, Cluj-Napoca, 1972.
- Russu, Adrian A. A., *Geneza domeniilor cetăților din Transilvania (sec. XI - XIV)*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca", anul XXIII, 1980, p. 57 – 75;
- Russu, Adrian A. A., *O familie voievodală românească din districtul cetății Chioar în secolul al XVI-lea*, în "Acta Mvsei Porolissensis", VII, Zalău, 1983, p. 207 – 212.
- Stanciu, Ioan, *Descoperiri medieval timpurii din județele Satu Mare și*

- Maramureș. Date noi, observații și opinii referitoare la ceramica medievală timpurie din nord-vestul României*, în "Marmația", 7 / 1, Baia Mare, 2003, p. 247 – 280.
- Șainelic, Sabin, *Arhitectura bisericilor de lemn din Țara Chioarului*, în "Marmația", vol. II, Baia Mare, 1971.
- Rsu, Traian, *Biserica din lemn din Coruia, comuna Săcălășeni*, în "Pro Unione", anul VII, nr. 1-2, iunie 2004, p. 111 – 115.
- Ursu, Traian și Ursu, Viorica, *Cetatea Chioarului – vatră de piatră, de neam și de istorie*, în "Maramureșul", Baia Mare, 1980.
- Ursu, Viorica, *În legătură cu memoriul din 1614 adresat autorităților imperiale de românii din ținutul Baia Mare, Chioar și Sătmar*, în "Marmația", nr. 5-6, Baia Mare, 1979-1981.
- Vaida, Aurel, *Participarea Chioarului la revoluția românească din Transilvania în 1848*, în "Anuarul Marmația", vol. IV, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1978, p. 107 – 125.
- Vătășianu, Virgil, *Contribuție la studiul tipologiei bisericilor de lemn din țările române*, în "Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", II, 1960, p. 24 – 35.
- Vlad, Valer, *Aspecte ale dezvoltării învățământului în satul Ciocmani până în 1918*, în "Acta Mvsei Porolissensis", X, Zalău, 1986, p. 579 – 584.

VI. Articole

- Achim, Valeriu, *Viteazul Mihai, Cetatea Chioarului și unitatea politică a românilor*, în "Pentru socialism", 4 dec. 1981, p. 2.
- Blaga, Mihoc, *Cetatea Chioarului*, în "Pentru socialism", XIX, 23 nov. 1969, p. 3.
- Elena, Kovacs, *Vechile cetăți din regiune*, în "Pentru socialism", XIII, 29 ian. 1961, p.2-3.
- Râpolthy, Carol, *Istoricul Cetății din Chioar*, în "Chioarul", II, nr. 2 (21 iulie), 1931.

- Socolan, Aurel, *Cetatea Chioarului – locurile istorice ale regiunii*, în ”Pentru socialism”, 7 oct. 1966, p. 2.
- Ursu, Viorica, *Cercetări arheologice la Cetatea Chioarului*, în ”Pentru socialism”, 28 aug. 1976, p. 3.
- Vaida, Aurel, *Maramureșeni în revoluția de la 1848 – Atanasie Moș Dâmbu*, în ”Pentru socialism”, XXIX, 25 iulie 1978, p.1 și 3.
- Vaida, Aurel, *Maramureșeni în revoluția de la 1848 – Ioan Buteanu*, în ”Pentru socialism”, 9 apr. 1978, p.1 și 3.
- xxx *Documente istorice. Câteva episoade din trecutul de martirism al românilor din județul Satu Mare*, în ”Cronica”, anul IV, nr. 25, 21 iunie 1939, p. 4.
- xxx *Erdélyi Hiradó*, nr. 174, aug. 1846, Cluj, p. 548 – 561.
- xxx *Emil Gavriș - 20 de ani de la trecerea în eternitate*, Consiliul local Ulmeni, 2009.